

**ONA TILI DARSLARIDA SON SO‘Z TURKUMINI
TASHKILLASHTIRISH BO‘YICHA TAVSIYALAR**

G‘aniboyeva Bonu Azamat qizi

ToshDO‘TAUning 3-kurs talabasi

nanashqiz@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada son so‘z turkumi mazmun-mohiyati, uning grammatik xususiyatlari va ona tili darslarida ushbu so‘z turkumini o‘qitishda samarali metodik yondashuvlar bayon etiladi. Shuningdek, sonlar mavzusini o‘rganish orqali o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, matematik tushunchalarni mustahkamlash va til qoidalarini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalar keltiriladi.*

Abstract: *This article describes the content of the number vocabulary, its grammatical features, and effective methodological approaches to teaching this vocabulary in native language classes. It also provides recommendations aimed at developing students' logical thinking, strengthening mathematical concepts, and practical application of language rules through the study of the topic of numbers.*

Kalit so‘zlar: *son so‘z turkumi, o‘quv jarayoni, metodika, differensial yondashuv, amaliy mashqlar, lingvomadaniy kompetensiya.*

Keywords: *number vocabulary, learning process, methodology, differential approach, practical exercises, linguistic and cultural competence.*

Kirish

Ona tili darslarida o‘quvchilarga tilning grammatik qurilishini chuqur o‘rgatish, ularning fikrini aniq, ravon va mantiqiy ifodalash malakalarini shakllantirish muhim vazifalardan biridir. So‘z turkumlari bo‘yicha bilim berish esa bu jarayonning asosiy tarkibiy qismini tashkil etadi. Ayniqsa, son so‘z turkumining o‘ziga xos grammatik va semantik xususiyatlari uni alohida e‘tibor bilan o‘rgatishni talab qiladi. Sonlar nafaqat miqdor va tartibni ifodalovchi vosita,

balki matnda aniq ma'lumot berish, mantiqiy bog'liqlik yaratish hamda vaqt, miqdor, ketma-ketlik kabi tushunchalarni ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, son so'z turkumini o'rganish jarayonida o'quvchilar ko'pincha ularning turlarini farqlash, gapda vazifasini aniqlash, ularni boshqa so'z turkumlaridan ajratish kabi jihatlarida qiynaladilar. Bu holat o'qituvchidan puxta metodik tayyorgarlik, o'quvchilarning yosh va bilim darajasiga mos yondashuvni talab qiladi. Shu sababli, sonlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, integratsiyalashgan va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida dars tashkil etilishi zarur.

Ushbu maqolada aynan shu maqsadda – ona tili darslarida son so'z turkumini samarali tashkil etish, o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshirish va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar yoritiladi. Taklif etilayotgan usullar o'quvchilarning nafaqat grammatik bilimini mustahkamlash, balki ularni hayotiy vaziyatlarda to'g'ri va aniq fikr bildirishga yo'naltiradi.

Asosiy qism

Ona tili darslarida son so'z turkumini o'rgatish — o'quvchilarning grammatik tafakkurini shakllantirish, tilda mantiqiy bog'lanishni tushunish, miqdor va tartibni aniq ifodalash kabi ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Bu bo'limda sonlarning lingvistik xususiyatlari, o'qitishdagi metodik yondashuvlar va dars jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan amaliy usullar tahlil qilinadi.

1. Son so'z turkumining lingvistik xususiyatlari

Sonlar mustaqil ma'no bildiruvchi, miqdor va tartibni ifodalovchi so'zlardir. Ular leksik-semantik va grammatik jihatdan quyidagi turlarga bo'linadi:

Miqdoriy sonlar (bir, ikki, o'n, yuz, ming) – aniq miqdorni bildiradi.

Tartib sonlar (birinchi, uchinchi, o'ninchi) – predmetlarning tartibini ko'rsatadi.

Noaniq sonlar (bir necha, ko'p, oz, bir qancha) – aniqlik darajasi past miqdorlarni bildiradi.

Kasr sonlar (yarmi, uchdan biri, beshdan ikki) – butunning bir qismini

bildiradi.

Ko'paytirma sonlar (ikki hissa, uch baravar) – ko'payish, ortish miqdorini bildiradi.

Taxminiy sonlar (o'nlab, yuzlab, ming atrofida) – aniq bo'lmagan miqdorlarni bildiradi. Sonlar gap tarkibida ot, sifat, aniqlovchi va kesim vazifasida kelishi mumkin. Shu bois, ularni kontekstdan kelib chiqib to'g'ri tahlil qilish o'quvchilar uchun grammatik fikrlashni rivojlantiradi.

2. Dars jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan metodik yondashuvlar Sonlar mavzusini o'zlashtirishda quyidagi metodik yondashuvlar samarali hisoblanadi: Tushuntirish va kuzatish metodlari: O'qituvchi sonlarning turlari va xususiyatlarini misollar asosida tushuntiradi. O'quvchilar matndan sonlarni topib, ularning turini aniqlaydilar. Tahliliy va solishtirma yondashuv: Miqdoriy va tartib sonlar o'rtasidagi farqlarni jadval orqali ko'rsatish orqali o'quvchilarning mavzuni mantiqan tushunishiga erishiladi. Amaliy topshiriqlar: O'quvchilar berilgan gaplardagi sonlarning turini aniqlash, ularni o'zgartirib yangi gaplar tuzish, hikoya yoki matn yozish orqali bilimlarini mustahkamlaydi. Integratsiyalashgan darslar: Sonlar mavzusini matematika, texnologiya va hayotiy mavzular bilan bog'lab o'rgatish orqali mavzuga qiziqish ortadi.

Didaktik o'yinlar: "Kim ko'proq topadi?", "Tartib bilan joylashtir" kabi o'yinlar orqali mavzuga faol yondashuv shakllanadi.

3. Sonlarni o'rgatishda differensial va kompetensiyaviy yondashuv

Har bir o'quvchining bilim darajasi va idrok qilish tezligi har xil bo'lganligi sababli, sonlar mavzusi differensial yondashuv asosida o'rgatilishi maqsadga muvofiq. Kuchli o'quvchilar bilan murakkab gap tuzish, matn yozish kabi faol mashg'ulotlar o'tkazilsa, o'zlashtirishi pastroq bo'lgan o'quvchilar uchun sonlarni tahlil qilish, turini topish kabi soddaroq mashqlar berilishi mumkin.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quvchining o'z fikrini aniq va lo'nda ifodalashi, hayotiy vaziyatda sonlarni to'g'ri ishlatishi, muloqot jarayonida miqdoriy ifodalarni to'g'ri qo'llay olishi nazarda tutiladi.

4. Son mavzusiga doir amaliy mashq va topshiriqlar namunasi

Topshiriq 1: Berilgan matndan barcha sonlarni toping va ularning turini aniqlang.

Topshiriq 2: “Mening kun tartibim” mavzusida insho yozing va unda kamida 5 ta miqdoriy va 3 ta tartib son ishlatib.

Xulosa

Son soʻz turkumi – oʻzbek tili grammatikasining muhim va murakkab jihatlaridan biri boʻlib, uni ona tili darslarida oʻrgatish oʻquvchilarning grammatik bilimlarini chuqurlashtirish, mantiqiy va matematik fikrlash salohiyatini rivojlantirish, hayotiy vaziyatlarda aniq va loʻnda fikr bildirish olish koʻnikmalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada sonlarning turlari, ularning til tizimidagi oʻrni va gapda bajaradigan vazifalari yoritildi. Shuningdek, dars jarayonida oʻquvchilarning yosh xususiyatlari va bilim darajasini hisobga olgan holda turli metodik yondashuvlar, jumladan, tahlil, taqqoslash, integratsiyalashgan oʻqitish, kompetensiyaviy yondashuv, didaktik oʻyinlar va amaliy mashqlar orqali sonlar mavzusini oʻzlashtirish samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar berildi.

Taʼlim jarayonida son soʻz turkumini toʻgʻri va tizimli tashkil etish, uni hayotiy misollar bilan boyitish orqali oʻquvchilarning nafaqat grammatik savodxonligi, balki umumiy nutq madaniyati va tafakkuri ham shakllanadi. Shu bois, har bir ona tili oʻqituvchisi darsni rejalashtirishda bu jihatlarni eʼtiborga olishi, dars mazmunini zamonaviy metodik yondashuvlar bilan boyitishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Joʻrayev N. Oʻzbek tili grammatikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2016.
2. Karimov N., Shukurov N. Ona tili oʻqitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Bozorov M. Zamonaviy oʻzbek tili. Morfologiya. – Toshkent: Ilm ziyo, 2018.
4. Qurbonov A. Oʻzbek tili nazariyasi va amaliyoti. – Samarqand: Registon,

2021.

5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Ona tili fanidan namunaviy dastur (5–9-sinflar uchun). – Toshkent, 2022.

6. www.ziynet.uz – O'zbek ta'lim portali materiallari.

7. Ziyayev Z. O'quvchilarda lingvistik kompetensiyani shakllantirish yo'llari. – Toshkent: Ma'rifat, 2019.